

De eerste en de laatste steen een overzicht van de kerkelijke gebouwen in Bussum

door Eric de Ruijter

Het thema van Open Monumentendag 2005 is religieus erfgoed. Daar vallen verschillende objecten onder, zoals kerken, kerkhoven en kloosters. In Bussum hebben we ons beperkt tot de 34 gebouwen die speciaal ingericht waren (zijn) voor de eredienst. Het gaat om kerken en kapellen van verschillende geloofsgenootschappen die speciaal als zodanig gebouwd zijn, maar ook om gebouwen die later als kerkelijk gebouw zijn ingericht of verbouwd.

Hier volgt een zo compleet mogelijk overzicht. Eerst de gebouwen die nu nog in gebruik zijn met enkele gegevens over de architect, de stijl en de datum van ingebruikneming. Daarna iets uitvoerigere gegevens en foto's van de gebouwen die een andere functie hebben of verdwenen zijn. We houden ons graag aanbevolen voor aanvullingen of correcties. De Historische Kring heeft ook een fiets- en wandelroute samengesteld langs nog aanwezige gebouwen.

Gebouwen welke nog in gebruik zijn

Gebouw Jehova's Getuigen, Heidelaan 35

De Koninkrijkszaal is door de leden in 1990 zelf ingericht in het gebouw, waar vroeger - vanaf 1910 - de coöperatieve bakkerij 'helpt elkander' zat.

Gebouw Leger des Heils, Veldheimerlaan 39b

Op 18 juli 1935 opende majoor A. Boekhout de zaal aan de Veldheimerlaan, voorheen een verffabriek tot een brand in 1931. Het is sindsdien in gebruik voor godsdienstige bijeenkomsten.

Heilige Maria- of Koepelkerk (RK), Brinklaan 40a

Ontworpen door architect J. Cuypers. De eerste steen werd in 1920 gelegd en de kerk werd in 1921 in gebruik genomen. De stijl is neo-byzantijns. De kerk is een provinciaal monument.

Kapel Mariënborg (RK), Brinklaan 82

De kapel is onderdeel van het klooster Mariënborg. De eerste steen van Mariënborg werd gelegd op 5 augustus 1878, in 1880 werd het in gebruik genomen.

Kerkgebouw Apostolisch Genootschap, Meulenwiekelaan 49

Ontworpen door architect C.M. Bakker in 1952.

Kerkgebouw Doopsgezinde Gemeente, Wladimirlaan 10

Ontworpen door architect C.J. Kruisweg. Een gedenksteen als hoeksteen werd op 17 februari 1923 geplaatst. De inwijding is op 8 juli van hetzelfde jaar. De kerk bevat symbolen van de vrijmetselarij.

Kerkgebouw Evangelisch-Lutherse Gemeente, Mecklenburglaan 50

Het gebouw van architect Nierop werd ingewijd op 12 april 1903. De architect F. B. Jantzen maakte het ontwerp voor de uitbreiding van 1937.

Kerkgebouw Remonstrantse Gemeente, Koningslaan 2b

Ontworpen door de architect G. Treep, een lid van de Remonstrantse gemeente. Het gebouw werd in mei 1956 in gebruik genomen.

Kerkgebouw Vergadering van Gelovigen, Molenlaan 21

Gebouwd als woonhuis begin 20ste eeuw. Werd sinds 1913 gebruikt voor diensten, is in 1921 daarvoor verbouwd.

Kerkgebouw Vrije Evangelische Gemeente, Oud Bussumerweg 70

In 1930 gebouwd voor de Apostolische Gemeente naar een ontwerp van H.P. Sijmons. Wordt sinds 1959 gebruikt door de Vrije Evangelische Gemeente. De kerk is een rijksmonument.

Kerkgebouw Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB, Iepenlaan 26

Ontworpen door architect C.J. Kruisweg. De eerste steen werd gelegd op 16 februari 1915, in oktober werd het gebouw in gebruik genomen. De kerk bevat Jugendstil elementen. Er was een aanvraag ingediend voor de status van rijksmonument. Deze is door de verantwoordelijk staatssecretaris eind juli 2005 afgewezen.

Moskee Atakwa, Havenstraat 182-184

Bedrijfspand dat in 1993 door de Marokkaanse gemeenschap in gebruik werd genomen als moskee.

Spiegelkerk (Samen-Op-Weg), Nieuwe 's Gravelandseweg 34

Ontworpen door architect T. Rueter. De officiële opening was op 26 maart 1925. Gebouwd in de stijl van de vroege Amsterdamse school. De kerk is een rijksmonument.

St. Jozefkerk (RK), Ceintuurbaan 43

Ontworpen door architect H. van Putten. De eerste steen werd gelegd op 7 juli 1952. In 1953 werd het gebouw in gebruik genomen. De stijl is gebaseerd op de klassieke basilica.

Synagoge Joodse Gemeente, Kromme Englaan 1

Ontworpen door architect H.P. Sijmons in 1918 voor de Hersteld Apostolische Gemeente. In 1931 overgenomen door de Joods gemeente en verbouwd door architect J.S. Baars.

Verlosserkerk (Samen-Op-Weg)

H.A. Lorentzweg 59

Ontworpen door de architecten Nielsen, Spruit en Van der Kuilen. Is op 6 december 1956 officieel in gebruik genomen.

Wilhelminakerk (Samen-Op-Weg)

Wilhelminaplantsoen 14

Ontworpen door architect T. Kuipers. De eerste steen werd gelegd op 15 juni 1925. In 1926 werd de kerk in gebruik genomen.

Gebouwen welke niet meer in gebruik zijn

De Hoeksteen

(Evangelisch/Gereformeerd),

Veldweg 1

Het gebouw werd ontworpen door de gemeentearchitect van Bussum E. van Tuil voor de Vrije Evangelische Gemeente. In 1931 werd het in gebruik genomen. Later werd het overgenomen door de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk. De kerk staat op dit moment (2005) te koop.

De Hoeksteen, Veldweg 1 in 1964

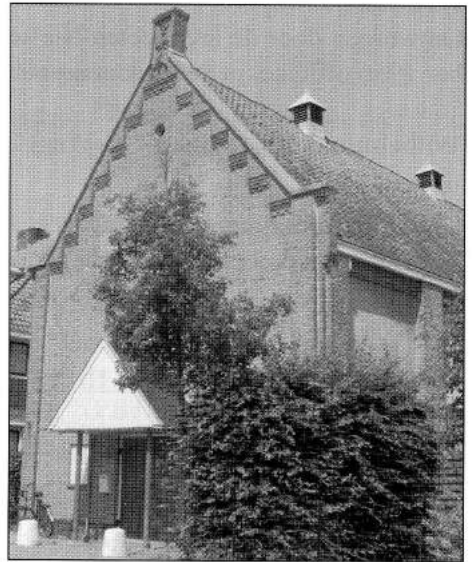
Jeugdkapel (Hervormd), Meentweg 54

De jeugdkapel is een ontwerp van architect T. Rueter die ook de Spieghelkerk tekende. In 1921 werd hij ingewijd. In 1973 werd hij verbouwd tot wijkcentrum en nog later tot woning.

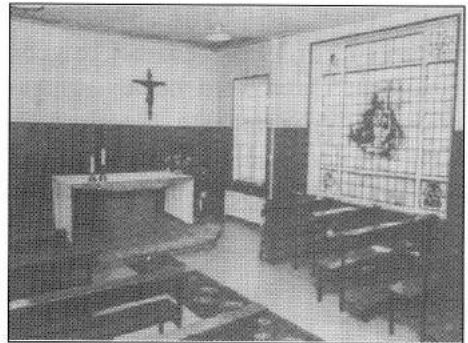
Johanneskerk (Gereformeerd/Hervormd), Nieuwe Englaan 6

De kerk werd in 1904 gebouwd voor de Christelijk Gereformeerde kerk. De eerste steen werd gelegd op 26 juni 1905 door ds. Jansen en op 20 september werd hij ingewijd. De Christelijk Gereformeerden verhuisden echter naar Iepenlaan 6 nadat de Gereformeerden daar in 1926 weggingen. Het gebouw heeft daarna veel gebruikers gehad: RK jeugdgebouw, Gereformeerde kerk in Hersteld Verband en hervormde Johanneskerk. Sinds de jaren '80 is het een denksportcentrum.

Kapel Olavhuis (RK), Parklaan 35

De bestaande villa werd in 1923 gekocht van kunstschilder Jan Veth voor de zusters van de zendingmissie in Noorwegen. De kapel werd gevestigd in het schilderatelier dat in 1908 aan huis gebouwd was. Op 27 juli 1924 werd de kapel ingewijd. In 1985 verlieten de zusters het huis en werd het weer woonhuis. Zie het artikel elders in dit blad. Het gebouw is een rijksmonument.

Kerkgebouw Christelijk Gereformeerde Kerk, Iepenlaan 6

De kerk aan de Iepenlaan 6 werd in 1891 gebouwd voor de Gereformeerde Gemeente. In 1911 werd het gebouw uitgebouwd. De Gereformeerden hebben het tot 1926 gebruikt, toen de Wilhelminakerk gereed was. Daarna is het gebouw overgedragen aan de Christelijk-Gereformeerde Gemeente. Op dit moment (2005) staat de kerk leeg en is de toekomstige bestemming onduidelijk. Er loopt de aanvraag voor de toekenning van de gemeentelijke monumentenstatus.

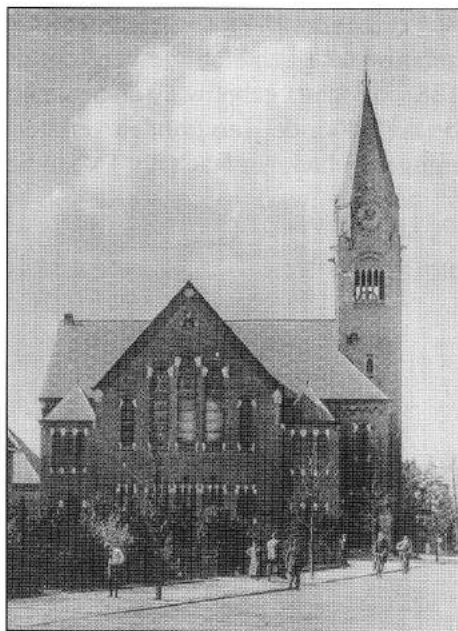

St. Vituskerk (RK), Brinklaan 115

De architect van de neogotische Vituskerk, die de Waterstaatkerk moest vervangen, was P. Cuypers. Op 16 juni 1884 werd de kerk ingewijd door aartsbisschop van Utrecht. De toren, gebouwd door zijn zoon J. Cuypers, was pas in 1896 gereed. Tot 1983 zijn er missen opgedragen. In 2003 werd de kerk omgebouwd tot appartementencomplex. Zie het artikel in dit blad. De kerk is een rijksmonument.

Vredekerk (Hervormd), Huizerweg

De eerste steen werd gelegd op 23 januari 1913 door mevr. Top. Op 8 augustus 1914 werd de kerk ingewijd. De architect was N. Doorenberg. Zijn naam kreeg de kerk pas in 1918, als symbool van vrede in oorlogstijd. De kerk is in 2005 omgebouwd tot appartementencomplex. Zie het artikel in dit blad.

Gebouwen die verdwenen zijn

Heilig Hartkerk (RK)

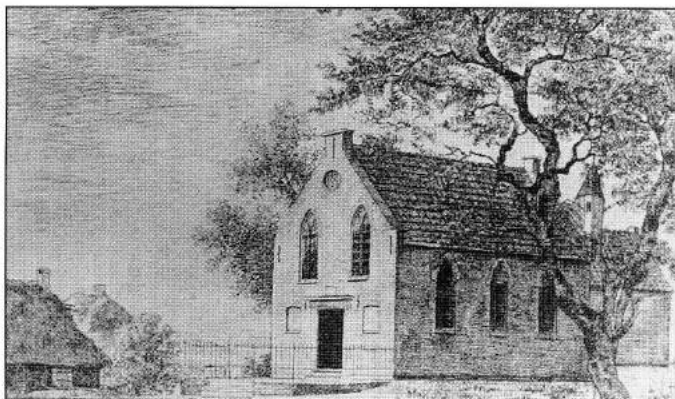
Kamerling Onnesweg 76

Met de bouw van nieuwe woningen in het (zuid-)oosten van Bussum in de jaren '20 ontstond er behoefte aan een extra R.K. kerk. De architect H. van Eijden maakte een ontwerp. Op 2 mei 1932 werd de kerk ingewijd door bouwpastoor Wiegerink. Het teruglopen van het aantal katholieken in de jaren '70 en '80 maakte de kerk op een gegeven moment ook weer overbodig. In 1991 werd het gebouw gesloopt. Zie het artikel in dit blad.

Irenekerk (Hervormd), Kapelstraat

De eerste Hervormde kerk van Bussum werd ontworpen en gemaakt door timmerman Huysman. Hij werd tegen de oude Vituskapel aangebouwd. Op 3 februari 1828 werd de kerk ingewijd, ondanks dat hij pas in 1830 helemaal klaar was, compleet met een toren. Die toren werd in 1852 al weer afgebroken. In het jaar 1882 werd het gebouw naar achteren toe vergroot door de architecten Schill en Waverkamp. In 1888 kreeg het gebouw dwarsbeuken. Na het gereedkomen van de Vredekerk werd de kerk door de Hervormden verlaten. De kerk heeft daarna verschillende bestemmingen gehad, het laatst als TV-studio. In 1992 is het gebouw gesloopt.

Irenekerk, aangebouwd tegen oude Vituskapel

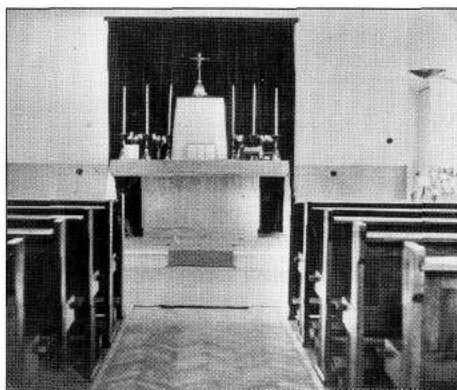
Kapel Majellaziekenhuis, Majellapark

Het Majellaziekenhuis werd ontworpen door M. Rietbergen in 1920. De kapel en het zusterklooster maakten deel uit van het ziekenhuis. De mooie gebrandschilderde ramen bleven niet bewaard toen in 1994 het ziekenhuis werd afgebroken. Alleen de koepel is bewaard gebleven en geplaatst op het terrein tussen de op het ziekenhuisterrein gebouwde nieuwe woningen.

Kapel de Palmpit (RK), Koekoeklaan 146

In de voormalige Villa Irene aan de Amersfoortsestraatweg werd in 1948 een Katholiek Militair Tehuis, compleet met kapel, ten behoeve van de geleverden in de Palmkazerne in gebruik genomen. Na het vervallen van de dienstplicht werden de tehuizen gesloten, het Bussumse KMT in 1993.

Kerkje van Arendsen (Gereformeerd)

Iepenlaan 14

Dit was de eerste Gereformeerde kerk. Het woonhuis van Arendsen, een van de eerste gemeenteleden van het nieuwe kerkgenootschap, werd in 1886 ingewijd als kerk. Het is gebruikt tot de kerk aan de Iepenlaan 6 klaar was in 1891. De grote woonkamer van bijna 10 bij 5 meter, bood zo'n 80 mensen onderdak.

Oude Synagoge Joodse Gemeente

Hogeweg

De oude bewaarschool op de Hogeweg werd op 3 september 1918 ingewijd als synagoge van Bussum. Hij is gebruikt tot in 1931 een gebouw werd aangekocht aan de Kromme Englaan. Het oude gebouw werd verkocht en afgebroken. Zie het artikel elders in dit blad.

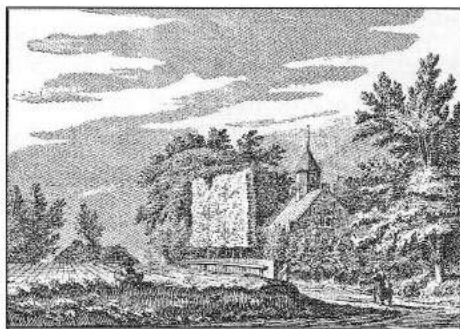
Schuurkerk (RK), St. Vitusstraat

Ondanks de Reformatie bleef Bussum grotendeels Rooms-katholiek. Rond ca. 1700 werd een grote boerderij omgebouwd tot kerk. Deze schuurkerk was een soort schuilkerk die door de overheid gedoogd werd. Tot het gereedkomen van de Waterstaatkerk in 1844 heeft de schuurkerk plaats geboden aan de katholieke eredienst. Daarna is het gebouw nog bij de Hervormden in gebruik geweest als pastorie. In 1907 is het gesloopt om plaats te maken voor de RK jongensschool.

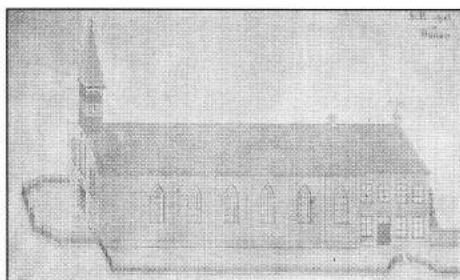
Vituskapel (RK), Kerkstraat

Vanaf ca. 1520 moet Bussum zijn eerste kapelletje gehad hebben, de Vituskapel. De reformatie zorgde ervoor dat hij sinds einde 16e eeuw niet meer officieel gebruikt kon worden. De Hervormden kregen in de 19e eeuw geen toestemming de kapel zelf te gebruiken, ze bouwden er in 1828 hun kerk tegenaan (de latere Irenekerk). Bij uitbreiding van deze kerk in 1882 werd het kapelletje gesloopt.

Waterstaatkerk (RK), Brinklaan

De R.K. Schuurkerk was te klein, de Bussumse Rooms-katholieke gemeenschap had begin 19e eeuw behoefte aan een echte, grotere kerk. In 1843 werd begonnen met de bouw van de (oude) St. Vituskerk met subsidie van de overheid. Het werd een 'waterstaatkerk' genoemd doordat ontwerp en bouw onder controle stonden van ambtenaren van het Ministerie van Waterstaat. In Eemnes en Muiden bestaan de waterstaatkerken nog.

De kerken hadden een eenvoudige rechte vorm. Op 11 juli 1844 was het zover dat de Bussumse kerk ingewijd kon worden. Later werd er nog een orgel en een klok toegevoegd. De voortgaande groei maakte echter snel de waterstaatskerk ook te klein. Hij werd afgebroken na de voltooiing van de nieuwe St. Vitus in 1884. Een deel is nog gebruikt. De oude pastorie werd opgenomen in de bouw van de pastorie bij de nieuwe kerk

Zuiderkerk (Gereformeerd)

Ceintuurbaan

De woningbouw van Bussum op de Westeren Oosterengh in de jaren '50 zorgde ook voor uitbreiding van de protestantse gemeenschap. In 1956 werd de Zuiderkerk voltooid. Inkrimping van de kerkelijke gemeente aan het einde van de 20e eeuw leidde tot de sloop in 2003 en ruimte voor woningbouw.

Zie het artikel in dit blad.

Literatuur

(Aanwezig op het documentatiecentrum van de Historische Kring)

100 jaar Gereformeerde Kerk van Bussum 1887-1987, (1987)

75 jaar Vrije Evangelische Gemeente Bussum, (2003)

50 jaar Remonstranten in 't Gooi

M. Langelaar, *3 Eeuwen Lutheranisme in Naarden-Bussum*, (1983)

E. van der Poll, *Spiegel in Beeld. de Hervormde Spiegelkerk in Bussum en zijn voorgeschiedenis 1905-1990*, (1990)

H. Haafkens, *Jeugdkapel 'De Heer is op deze plaats'*, (2000)

G.J.J. van Hiele, *Driekwart eeuw Doopsgezinde Gemeente Bussum-Naarden C.A. 1915-1990*, (1990)

Evert Mathies, *Kerkenpad door Bussum: een forensendorp onderweg*, (2001)

M. Heyne, 'De St. Vituskapel', in *Tijdschrift voor Vecht en Eem*, 1983, no2, p.98

M. Heyne en W van Berkel, 'Bussumse kerkgeschiedenis', *Kontaktblad Historische Kring Bussum* 1994, no 29,30,31 en 1995, no 33